

כתב היה בניווי חשר נוגו בהחמנת החלכות. ושאלתי את
זאת למת הגאון הגדול רבי יצחק זאב סאלאווייזיק זק"ל,
ואמר לי שגם הוא עמד ע"ז ושאל זאת לאביו הגר"ח זק"ל,
ואמר לו, שודאי עד כמה ששכל האדם מגעת הוא מושכל
ואין זו אמונה, והיא ידיעה,* אבל חיוז האמונה מתחיל
ממקום שכלה שכל האדם, והסביר לעצמו הענין, ששכל

וע"כ אמר כיון דאמליכתי בשמים וארץ וצד רוחות תו
לא נרד, שהרי אי אפשר שיעשה חלבים אחרים, ביותר
מה שאין לו מושג כמה שהוא למעלה מהזמן והמקום,
זכו מה ששמעתי. ול"ע לי דעת בעל הלכות, שודאי שגם
בעל הלכות מודה שיש חיוז אמונה, וזכו בהכרח מדון
מ"ע, דאל"כ מנ"ל דין אמונה כל עיקר וי"ל.

הלכות קריאת שמע

פ"א ה"א. פעמים בכל יום קוראין קריאת שמע בערב
ובבקר שנאמר ובשכנך ובקומך בשעה שדרך בני
אדם שוכנין וזה הוא לילה, ובשעה שדרך בני אדם עומדין
וזה הוא יום.

ובה"ב כתב ומה הוא קורא שלשה פרשיות אלו הן שמע
וכיה אס שמוע ויאמר ומקדימין לקרות פרשת שמע
מפני שיש בה יחוד השם והאבנתו וחלמודו שהוא בעיקר
הגדול שהכל תלוי בו. ואחריו ויהי אס שמע שיש בה
ציוי על שאר כל המלות, ואחר כך פרשת לינות שגם היא
יש בה ציוי זכירת כל המלות.

ובה"ג כתב ח"פ שאין מלות לינות נוהגת בלילה קוראין
אותה בלילה מפני שיש בה זכרון וליאת מלרים,
ומלכה להזכיר וליאת מלרים ציוס ובלילה שנאמר למען
תזכור את יום לאתך מארץ מלרים כל ימי חיך. וקריאת
פרשיות אלו על סדר זה היא הנקראת קריאת שמע עכ"ל.

הנה משמע מכל זה שדעת הרמב"ם שכל שלש הפרשיות
האלו הן מן התורה לקראותן על הסדר, ואף שאם
הקדים פרשה שני לפרשה הראשונה ג"כ יולא, שרק בקורא
למפרע בסדר הפסוקים אינו יולא אפילו דיעבד, מ"מ
בהקדים הפרשיות השני להראשונה יולא דיעבד אבל
לכתחילה מלות קריאת שמע היא לפי הסדר הזה, ומשמע
שהוא דין תורה, וראוי לזה ממה שכתב הרמב"ם לקמן בפ"ב
ה"א הקורא למפרע לא יולא, בד"א בסדר הפסוקים, אבל
אם הקדים פרשה לפרשה ח"פ שאינו רשאי אני אומר
שיולא לפי שאינה סמוכה לה בתורה עכ"ל. הרי שהולך
לאדש צוה מדעת עצמו שיוולא בהקדים פרשה לפרשה, מוכח
מה שכל השלש פרשיות הן מן התורה, ואף סדר הזה
הוא של תורה אלא שאין מעבד דיעבד, שלא על הפרשיות
נאמרה הדרשא מה שאמרו צרפ"ב לרבנן והיו שלא יקרא
למפרע, אלא על הפסוקים שהן סמוכין בתורה. [וע"ש
צרש"י שמפרש למפרע כגון ובשעריך ביתך מחזות, משמע

שאף הפסוקים יולא אס קראן למפרע ול"ע]. ול"ע לי מה
שכתב בביאור הגר"ח באו"ח סימן ס"ד סק"א על מה
שאיחא שם שאם הקדים פרשה שני לראשונה יולא לפי
שאינה סמוכה לה בתורה, וז"ל הגר"ח שם ור"ל שאינו
אלא תקנת חכמים כמ"ש במתני למה קדמה וכו' עכ"ל.
ואינו מוזן מה דוחקי להכניס פירוש זה בהרמב"ם מאחר
שהרמב"ם כתב מפורש לפי שאינה סמוכה לה בתורה, משמע
להדי שמדין תורה יש לקראותה על הסדר, אלא שאין
מעבד, וכן ה"י הקבלה שזריכין להקדים שמע ליהי אס,
ולכך נאמרה למה קדמה, ולא משום שהוא רק תקנת
חכמים. ועוד יש להוכיח שדעת הרמב"ם שכל השלש
פרשיות הן מן התורה, שהרי כתב כאן ומלכה להזכיר
ויאת מלרים ציוס ובלילה שנאמר למען תזכור וכו', והלא
הרמב"ם לא חשיב זכירת וליאת מלרים למ"ע, והטעם משום
שלא נאמרה בלשון ציוי זכור, אלא למען תזכור, כמו שכתב
הל"ח בספ"ק דזרכות ע"ש. וע"כ שהביאור הוא מדיש
בתורה מלכה לזכור וליאת מלרים, אף שאין זו מלכה צפ"ע,
ע"כ קצטוה בקריאת שמע, והיא מלות קריאת שמע ולא
מלות זכירת וליאת מלרים וזהו שמסיק הרמב"ם וקריאת
שלש פרשיות אלו על סדר זה הוא הנקראת קריאת שמע.
והנה לקמן בפ"ב ה"ג כתב הרמב"ם ה"י ישן מלערין אותו
ומעירין אותו עד שיקרא פסוק ראשון ומכאן ואילך
אס אנסחו שינה אין מלערין אותו עכ"ל. מפשט לשונו
משמע אפילו אס אינו קורא כלל אין מלערין אותו מאחר
שקרא פסוק ראשון וע"ש צכ"מ שהביא מהרש"ש שפירש
שודאי קורא כל הפרשיות, אלא שאין קורא בכוונה מחמת
השינה ע"כ בפסוק ראשון מעירין אותו ויקרא בכוונה
ובשאר אין מעירין אותו וקורא ומנמנס וכתב שכן הוא
הפירוש בהרמב"ם, אולם מלשון הרמב"ם משמע מפורש
אפילו אס אינו קורא כלל ג"כ אין מעירין אותו, גם נראה
ראי ברורה שדעת הרמב"ם אף אס לא קרא כלל מחמת
אונסו ג"כ יולא בפסוק ראשון שהרי שם צפ"ב בה"א כתב
הרמב"ם

מה הוא מקבל מלכות שמים. וזהו הציור מה שהצא הכ"מ לקמן בפ"ג ה"ג אח הרי מנוח שאיכא דאמרי דלא דוקא אונס שינה, דה"ה לאונס אחר עכ"ל. ואינו מובן מה שיך לחדש שה"ה אונס אחר הלא בפשוטו אם דיעבד יולא אף בפסוק ראשון, אפילו ה"ה מחד שלא קרא רק הפסוק הראשון יולא דיעבד, ומוכח מזה כמו שכתבתי שרק זאת נאנס יולא בפסוק ראשון, ולא במיד, שצטין מן החורה שלש פרשיות, ומ"מ באונס יולא אף בפסוק ראשון וע"כ כתב שה"ה אונס אחר. ולא דוקא אונס שינה, ובאונס אינו קורא רק פסוק הראשון ודיו.

וראי ברורה לזה מהא דאיתא שם בצרכות ד"ג ב', א"ל רב לר"ח לא חזינא לרבי דמקבל ע"ע עול מלכות שמים, א"ל בשעה שמעביר ידיו על פניו מקבל עליו עול מלכות שמים, חוזר וגומר ה"ה אינו חוזר וגומרה, בר קפרא אומר אינו חוזר וגומרה, ר"ש ברבי אומר חוזר וגומרה, ומה שאבדור רבי אשמעתי דאיתא מזר"ס, כדי להזכיר יציאת מזר"ס בזמנה ע"ש. ולי"ע מאחר שעבר כבר זמן קריאת שמע, דאם לא עבר זמן ק"ש מ"ע דמ"ד אינו חוזר וגומרה, ומכיון שעבר זמן קריאת שמע, מ"ע לריך לחזור ולגמור, ומוכח מזה שעכ"פ מה שאח"כ חזר וגמרה אף שה"ה אחר זמן ק"ש, מ"מ ע"י זאת נקראת שהקבלת עול מלכות שמים חלה על מה שקרא אח"כ. ובר קפרא סובר אינו לריך לגמור, מאחר שקודם ה"ה אונס בשביל ת"ת דרבים, יש כאן קבלת מלכות שמים, וכנראה שכן הוא הלכה, שלא נזכר בהרמב"ם ובשו"ע הדין שריך לגמור אף אחר זמנה, ונמצא שבאמת כל הג' פרשיות הן דאורייתא ומ"מ בנאנס ולא קרא אלא פסוק ראשון יולא ומלות זכירת יציאת מזר"ס אינה מלוה בפ"ע, אלא הוא דין בק"ש, וזמן קריאתה הוא בזמן ק"ש ודו"ק היעב, וע"כ אף אם אינו אונס, אצל קורא כל הפרשיות רק שלא כיון לכו, וכן אף אם קורא להגיה ג"כ יולא, ששיך כבר שיש קבלת מלכות שמים, על מה שאמר אח"כ, אף שהוא שלא בזמנה ומתעסק, והעיקר, שמעיקר הדבר ק"ש הוא הפסוק ראשון שיש בה קבלת עול מלכות שמים, אלא לריך שיאמר כל השלש פרשיות, שיש על מה שיחול הקבלה של מלכות שמים, וע"כ אם ה"ה אונס יולא בפסוק ראשון וכן אם קרא בלא כוונה ומתעסק יתר הפרשיות ג"כ יולא, אצל כל השלש פרשיות הן מן החורה, ולריך לקראתן בזמן ק"ש ודוק היעב.

שוב ראיתי שזה מה שכתבתי שמשון הרמב"ם משמע שאם ה"ה אונס שינה מעירין אותו רק על פסוק ראשון, ועל השאר לגמרי לא, שזה אינו שהרי כתב מפורש בפ"ג ה"ג לקמן קראה מתנמנס והוא מי שאינו ער ולא נדנס בשינה יולא ובלבד שיכה ער בפסוק ראשון. הרי משמע מפורש שעכ"פ לריך לקרוא גם היתר, אלא שלא איכפת לן אף הוא מתנמנס, וע"כ ששם בה"ג מסתמך על מה שכתב אח"כ בה"ג ע"ש, אצל עכ"פ זה ודאי מדיוולא אף אם קורא להגיה וכן אם קורא כשהוא מתנמנס שזהו כמו מתעסק. מוכח כמו שכתבנו שאם יש על מה שחל הקבלת מלכות שמים יולא בפסוק ראשון, אלא שאם אינו קורא לגמרי אף שהוא אונס אין על מה שחל הקבלת מלכות שמים ואינו יולא, ולריך מדאורייתא לקרות כל השלש פרשיות וכמו שכתבתי למעלה ודוק.

פ"א ה"ט. אי זהו זמן קריאת שמע צלילה מלכותה משעת יציאת הכוכבים עד חצי הלילה, ואם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר יולא ידי חובתו שלא אמרו עד חלות אלא כדי להרחיק אדם מן הפשיעה עכ"ל. זהו שיעת הרי"ף בריש צרכות, שכתב שמה שר"י אמר שמואל

הרמב"ם הקורא את שמע וכיון לכו בפסוק ראשון והשאר לא כיון אפילו ה"ה קורא בתורה כדרכו או מגיה את הפרשיות יולא, וזהו קורא להגיה מה שמפורש בצרכות פ"ג, וע"ש ברבנו יונה, שכתב שקורא להגיה, היינו שמתעסק, וכמו מנחה נבוחי ע"ש. והרי מתעסק אין זו קריאה, כמו מתעסק בחקיעת שופר, ומ"מ יולא. מה מוכח שאף אם קורא רק פסוק הראשון יולא ולריך ביאור העטם בזה, דאפילו נימא שרק פסוק ראשון הוא דאורייתא, והשאר הוא דרבנן, אצל עכ"פ חייב הוא לקרוא מדרבנן ומדוע אין מעירין אותו, וגם איך יולא אם הוא מתעסק בקריאה. ועיין במלחמות ספ"ג ברי"ה שכתב להוכיח שהלכה דמלות לריכות כוונה ממה דקיי"ל גבי ק"ש דפסוק ראשון לריכה כוונה, ולמ"ד מלות אינן לריכות כוונה אפילו פסוק ראשון לא לריך כוונה. ור"ח ממה שמקשינן ברפ"ג בצרכות בה"ה קורא בתורה אם כוון לכו יולא ש"מ מלות לריכות כוונה ומאי קושיא לימא מאי כיון לכו בפסוק ראשון, אלא ש"מ דלמ"ד אין מלות לריכות כוונה אפילו פסוק ראשון לא צפי כוונה ואם תשאל כיון דמלות לריכות כוונה אפילו כולה ליבטי כוונה, זו אינה שאלה שיעקר ק"ש פסוק ראשון הוא וכו' יולא חובתו, כדאמרין עלה שמע ישראל גבי זו היא ק"ש של ר"י הנשיא ואמרין: מי החס אמר שמע ישראל גבי ונאנס בשינה יולא. אלמא אף מלות קריאה דיעבד ליתא אלא בפסוק ראשון ומש"ה לריך כוונה הלב כשאר כל המלות, ומאן דמפרש תרי גוונא כוונה לא להיר לפוס גמרא ולא מחזור וכו' עכ"ל. ולי"ע שודאי שיש מלות קריאה כל השלש פרשיות אפילו אם נימא שהוא רק מדרבנן ומלות לריכות כוונה הוא אפילו במלות דרבנן. ומה שכתב המג"א בא"ח סימן ס' סק"ג שמלות דרבנן אין לריכות כוונה, איני יודע המקור לה, וע"ש בעטורי אבן ברי"ה דכ"ח שהקשה על הרמב"ם שודאי ששני מיני כוונות הן, וכוונה מלוה לחוד, וכוונה הלב שיכוין לידע ויצין הדברים שמוציא מפיו, אלא שהגמ' מוכיח מהמשנה דמלות לריכות כוונה, דאי כוונה הלב הוא אינו לריך רק פסוק הראשון, ובמהשנה משמע אם כיון לכו על כל השלש פרשיות וע"כ שהוא כוונה מלוה. ומה שכתב הרמב"ם דעיקר ק"ש הוא רק פסוק ראשון ואם נאנס בשינה יולא, הלא כתבו המפרשים שאמרו שקורא את כולה אלא שקורא בלי כוונה הלב ע"ש היעב. ולפי המבואר בהרמב"ם משמע מפורש שאף אם אינו קורא רק פסוק ראשון אין מעירין אותו וכמ"ל. וכן מה שיוולא אף אם קורא להגיה שהוא מתעסק, אף שאין קריאה זו קריאה כלל, מזה משמע מפורש שיוולא אף בפסוק ראשון, אצל ל"ע מ"ע מאחר שכל הג' פרשיות חייב לקראתן עכ"פ אפילו אם נימא שזהו רק דרבנן.

ונראה בזה צעטת הרמב"ם שסובר דאף שכל השלש פרשיות הן דאורייתא וכמו שהוכחנו לעיל, זהו משום שפסוק ראשון שהוא קבלת מלכות שמים לריך שיאמר על מה הוא מקבל עול מלכות שמים, וע"כ לריך שיאמר פרשה ראשונה שיש בה אהבתו ותלמודו, ואח"כ פרשה שני שיש בה לוי על כל המלות ואח"כ פרשה שלישית שגם יש בה לוי זכירת כל המלות ויש בה זכרון יציאת מזר"ס כמו שכתב הרמב"ם כאן בהלכה שלפנינו, ואם אין אומר רק פסוק הראשון אין כאן גם קבלת מלכות שמים, שלא אמר על מה הוא מקבל, וכ"ז אם אינו אונס, אצל אם הוא אונס אין מעירין אותו מאחר שרק מחמת אונסו אינו אומר, שפיר שיך שיש קבלת מלכות שמים ושפיר יולא חובת קריאת שמע, משא"כ אם אינו אומר במיד רק פסוק ראשון, אינו יולא ידי חובת קריאת שמע, שאף קבלת עול מלכות שמים אין כאן, מאחר שאינו אומר על